

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Dr. Öğr. Üyesi Halil BUNSUZ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Karaman/TÜRKİYE
halilbunsuz@kmu.edu.tr
ORCID

**ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİNDE
TOPLUMSAL DEĞİŞME**

SOCIAL CHANGE IN ÂŞIK VEYSEL'S
POEMS

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 27.05.2023	Received Date: 27.05.2023
Kabul Tarihi: 04.09.2023	Accepted Date: 04.09.2023
Yayımlanma Tarihi: 01.10.2023	Date Published: 01.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atf/Citation

Bunsuz, Halil, "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Toplumsal Değişme", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı, Ekim 2023, s. 191-212.

Bunsuz, Halil, "Social Change in Âşık Veysel's Poems", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Tradition and Literature Special Issue in Memory of Âşık Veysel, September 2023, p. 191-212.

10.28981/hikmet.1304038

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Dr. Öğr. Üyesi Halil BUNSUZ

ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİNDE TOPLUMSAL DEĞİŞME

SOCIAL CHANGE IN ÂŞIK VEYSEL'S POEMS

ÖZ

Toplumların ortak paydası olan bazı öğeler vardır. Kültür de toplumların yüzyıllar içerisinde birlikte oluşturdukları ve gelecek nesillere aktardıkları önemli ortak paydalar arasında yer alır. Bir toplumun kültürel varlığının oluşmasında, zenginleşmesinde, büyük kitlelere ulaştırılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında sanatçıların rolü büyüktür. Türk kültürü içerisinde yer alan ve kökleri bilinen en eski zamana kadar ulaşan âşıklık geleneği bahsedilen aşamaların gerçekleşmesinde önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Âşıklık geleneğinin 20. yüzyıldaki son ve güçlü temsilcilerinden olan Âşık Veysel, Türk kültüründe özel bir konuma sahiptir. Çocukluk ve gençlik çağlarında Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine şahit olan yaşamının ilerleyen zamanlarında ise cumhuriyetin kuruluşunu ve yeni devletin ilk yıllarında kazanılan başarı ve karşılaşılan zorlukları gören Âşık Veysel, şiirleri ile yakın dönem kültürel tarihimiz için önemli bir kaynaktır. Âşıkların tarihin canlı şahidi, toplumların yaygın eğitim ve öğretiminde ikaz edici ve yol gösterici olmaları, nesilden nesile kültür aktarımını sağlamaları, onları kültürel hayatta daha önemli bir konuma getirir. Türk toplumunun 19. ve 20. yüzyılda siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı yaşadığı önemli bir değişim vardır. Bu değişim sürecinde Âşık Veysel, Türk toplumunun genel kabul ve değer yargılarını kendi bilgi, birikim ve tecrübesiyle bir değerlendirmeye tabi tutmuş ve estetik bir söyleyişle kaleme almıştır. Okuma yazma bilmemesine rağmen bilge kişiliğiyle kendi süzgecinden geçirdiği değerler arasında ahlak değerleri de bulunmaktadır. Bu çalışmada, fütüvvet-nâmelerde sıralanan 49 ahlak değeri Âşık Veysel'in şiirlerinde aranmıştır. Ardından âşığın hangi ahlak değerlerine şiirlerinde dikkat çektiği ve bu değerleri, eğitsel bir amaçla övdüğü ve özendirdiği tespit edilmiştir. Son olarak çalışmanın asıl amacını oluşturan âşığın şiirlerinden hareketle yaşadığı dönemde ahlak değerleri üzerinden toplum yapısındaki değişme tespit edilmiş ve âşığın toplumsal değişme karşısında aldığı tavır ve izlediği yol incelenerek ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Ahlak Değerleri, Türk Toplumunu, Ahlaklı Yozlaşma, Fütüvvet-nâme

ABSTRACT

There are some elements that are the common denominator of societies. Culture is also among the important common denominators that societies have formed together over the centuries and transferred to future generations. Artists have a great role in the formation of a society's cultural existence, its enrichment, its delivery to large masses and its transfer to future generations. The tradition of minstrelsy, which is in Turkish culture and whose roots reach the earliest known time, has fulfilled an important function in the realization of the mentioned stages. Âşık Veysel, one of the last and powerful representatives of the tradition of minstrelsy in the 20th century, has a special position in Turkish culture. Âşık Veysel, who witnessed the last periods of the Ottoman Empire in his childhood and youth, and saw the establishment of the republic in his later life and the success and difficulties encountered in the first years of the new state, is an important person for our recent cultural history. The fact that the minstrels are living witnesses of history, warning and guiding in the non-formal education and training of societies, and ensuring the transfer of culture from generation to generation brings them to a more important position in cultural life. There is an important cultural transformation that Turkish society has experienced in the 19th and 20th centuries. In this transformation process, Âşık Veysel evaluated the general acceptance and value judgments of Turkish society with his own knowledge and experience and wrote it in an aesthetic way. Although he is illiterate, moral values are among the values he has filtered through her own wise personality. In this study, 49 moral values listed in fütüvvet-nâmes were sought in Âşık Veysel's poems. Then, it has been revealed which moral values the minstrel draws attention to in his poems, praises and encourages them for an educational purpose. Finally, based on the poems of the lover, which is the main purpose of the study, the change in the social structure in the period he lived was determined through the moral values and the attitude of the lover in the face of social change and the way he followed were examined.

Keywords: Âşık Veysel, Moral Values, Turkish Society, Social Change, Fütüvvet-nâme

Giriş

Kültür, milletlerin yüzyıllar içerisinde nesilden nesile aktararak oluşturdukları en önemli kazanımlar arasında yer alır. Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan Türklerin de kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaştırdıkları zengin kültürel birikimleri vardır. Bu kültürel birikimin geçmişten günümüze ulaşmasında Türk kültürünün önemli bir unsuru olan âşıklık geleneğinin rolü büyüktür. Bu geleneği yüzyıllardır yaşatan, geliştirerek gelecek nesillere aktaranlar ise saygın ve renkli kişilikleriyle âşıklar olmuştur. Onlar, aynı zamanda Türklerin hüküm sürdüğü geniş coğrafyada toplumsal hayatı düzenleyen gelenek, görenek, ahlak kuralları gibi değerlerin taşıyıcısı ve bozulmalarına karşı da koruyucusu konumundadırlar. Bu durum âşıkların, sıradan bir sanatçı değil kültürün birçok ögesiyle ilişkileri bakımından önemli bir role sahip olduklarını gösterir. Nitekim Mehmet Fuat Köprülü, âşıkların Türk tarihinin en eski zamanlarından beri sihribazlık, rakkaslık, musikişinaslık, hekimlik gibi birçok vasfı kendilerinde topladıklarını, ordu ve sarayda dinî, millî ve sihri özellikleriyle yöneten ve yönetilenler üzerinde büyük bir öneme sahip olduklarını, farklı Türk coğrafyalarında çeşitli dinlere mensup bir şekilde yaşayan Türk toplulukları tarafından şaman, kam, oyun, bahşı, ozan gibi isimler ile anıldıklarını daha sonra İslamiyet’in tesiri ile 20. yüzyıldan itibaren âşık ismiyle (Köprülü, 1999, 49-193) varlıklarını sürdürdüklerini belirtir. Köprülü’nün çizdiği çerçevede kültürümüzde varlığını sürdüren bu gelenek zenginleşerek 20. yüzyıla kadar gelmiştir. Ancak 20. yüzyılda radyo, televizyon, telefon, gazete, dergi gibi görsel ve işitsel iletişim araçlarının toplum hayatında artmasıyla âşıklık geleneği geçmişteki gücünü yitirmiştir. Bir bakıma diyar diyar gezerek, toplumu aydınlatmaya çalışan, toplumsal hayatın aksayan yanlarını eleştiren, güçlü yanlarını destekleyen örf, âdet ve sorunları, kulaktan kulağa yaymak suretiyle tüm yurda ulaşmasını sağlayarak medyatik bir işlevi yerine getiren âşıklara duyulan ilgi de azalmıştır. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra geleneğin 20. yüzyıldaki son ve güçlü temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel de kendine özgü üslubuyla,engin hayal dünyasıyla, gönülleri coşturan mısralarıyla, adını ölümsüzler arasına yazdırmış usta bir âşık (Şimşek, 2016, 126) olarak Türk toplumunda yerini almıştır. Çalışmada 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçişte Türk toplumunda tarihî süreçte kabul gören ve fütüvvet-nâmeler yer alan ahlak değerleri (Torun, 1998), (Arslanoğlu, 1997) Âşık Veysel’in şiirlerinde aranacak ve çalışmanın asıl amacını oluşturan ahlaki değerlerdeki toplumsal değişme ve bu durum karşısında Âşık Veysel’in eleştirme, çözüm üretme gibi tutumu konu edinilecektir. Çünkü, “Âşık Veysel’in her şiiri hem tarihî hem de Cumhuriyet’in ilk dönem Türk kabul, değer ve tecrübelerini dile getirmektedir.” (Günay, 1993, 39). Çalışmanın örnekleminde fütüvvet-nâmeler’de yer alan ahlak değerlerinin referans olarak alınmasında, tüm fütüvvet-nâmelerde tasavvufî niteliğin ağır basması (Ocak, 1996, 265) Alevi ve Bektaşiler tarafından birçok fütüvvet-namenin kaleme alınması, fütüvvet ehlinin alevi bir neşeye sahip olması, fütüvvetin Anadolu’ya XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yayılması ve XIII. yüzyıldan itibaren bu coğrafyaya yerleşerek Bektaşilik ve Alevilik ile

kaynaşmış olması (Gölpınarlı, 1949-1950, 58,82,83) etkili olmuştur. Çünkü Âşık Veysel, Alevi bir çevrede yetişmiş ve dini-tasavvufi içerikli şiirler yazmıştır. Âşığın Aleviliğin ve fütüvvetin yaygın olduğu bir coğrafyada (Gölpınarlı, 1949-1950, 78-79) doğduğu ve yetiştiği düşünüldüğünde onun şiirlerinin fütüvvet-nâmelerde yer alan ahlak değerleri ışığında incelenmesini gerekli kılmaktadır. Geleneğin son ve güçlü temsilcilerinden olan Âşık Veysel'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmanın hacmini arttırmaması ve bilinenlerin tekrar edilmemesi adına âşığın hayatı hakkında bilgi verilmeyecektir. Ancak âşığın şiirleri üzerinde yapılan konumuz ile yakınlığı veya benzerliği olan bazı çalışmalar hakkında bilgi verilecektir.

Yirminci yüzyılın bazı âşıklarının şiirlerinde eğitim unsurlarının ele alındığı tez çalışmasında (Tırkaz, 2014) Âşık Veysel'in şiirlerinde eğitime dair tespit edilen genel unsurlara yer verilmiştir. Âşık Veysel'in hayatının, eserleri ve müzik kimliğinin detaylı bir incelemeye tabi tutulduğu doktora çalışmasında, (Tutu, 2008) âşığın Türk kültür hayatına etkileri ve şiirlerinde işlenen konulara yer verilmiştir. *Değerler Eğitimi Açısından Âşık Veysel'in Şiirleri* isimli çalışmada, (Yığman, 2019) Alman filozof Eduard Spranger'in bilimsel, dinî, ekonomik, estetik, politik ve sosyal değerler adlı, altı başlıktan oluşan sınıflandırması temel alınmış ve âşığın şiirleri incelemeye tabi tutulmuştur. *Âşık Veysel'in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak* (Kurtoğlu, 2017) isimli makalede, Âşık Veysel'in şiirlerinde 12 başlık altında en sık dile getirilen değerler işlenmiştir. *Âşık Edebiyatı Halk Şiirindeki Eğitsel ve Öğretimsel Unsurlar (Âşık Veysel Örneği)* (Yurduşen, 2013) isimli çalışmada, Âşık Veysel'in bazı şiirlerinde bulunan değerler tek tek ele alınmıştır. *Âşık Veysel'in Şiirlerinde Sosyal Eleştiri* (Özdemir, 2018) isimli makalede, toplum hayatında ortaya çıkan olumsuzlukların Âşık Veysel'in şiirlerine yansımaları ele alınmıştır. *Edebiyat-Toplum İlişkisi Bağlamında Âşık Veysel'in Şiir Dünyası* (Tek, 2016) isimli çalışmada ise Âşık Veysel'in şiirlerinde işlediği konular 7 başlık altında ele alınmıştır.

Yukarıda anılan çalışmalarda Âşık Veysel'in şiirlerinde yer alan eğitici ve öğretici unsurlara, değerler eğitimine, sosyal eleştirilere yer verilse de fütüvvet-nâmelerde yer alan ahlak değerleri kapsamında şiirlerine bütüncül açıdan yaklaşılmamış, bozulan ahlaki değerlerin şiirlere yansması ele alınmamış, Türk ahlak yapısındaki değişme incelenmemiş veya bazı değerlere kısmen değinilmiştir. 182 adet şiiri olduğu bilinen âşığın tüm şiirleri taranmış (Bekki, 2021, 11) ve bu şiirlerde fütüvvet-nâmelerde haya, edep, hoşgörü, şefkat, tevazu, sadakat, takva sahibi olmak; kinden, kibirden, tamahtan, hırstan, hasetten, hileden, içkiden, kumardan uzak durmak; helal kazanca, ana-baba hakkına, doğruluğa, dostluğa, ilime, amele önem vermek; cömert, sabırlı, ihlâşlı, insafılı, büyüklere saygılı olmak; gıybet, ihanet etmemek; kanaat, tefekkür etmek; çığ söz, yalan söylememek; emanete, ahde vefaya riayet etmek; sır saklamak, zina yapmamak, hırsızlık etmemek, ayıbı örtmek, kötü söze cevap vermemek, herkese iyilik yapmak, misafiri sevmek, yiğitlik göstermek, iftira atmamak, kin tutmamak, öfkeye hakim olmak, affetmek,

başkaları için istemek, din farkı gözetmeden bütün insanları sevmek, herkesi bir görüp, kendini herkesten aşağı görmek diye sıralanan ahlak değerleri aranmış. Toplamda 46 şiirde tespit edilen; bozulmuş, bozulmaya başlamış veya tahfif edilmiş 26 ahlak değeri karşısında Âşık Veysel’in bilge kişiliğiyle yaptığı tespitlere, dile getirdiği eleştirilere ve sunduğu çözümlere yer verilerek Türk halkının toplumsal değişimi ortaya konulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde Âşık Veysel’in şiirlerinde tespit edilen bulgulara yer verilmiştir. Fütüvvet-nâmelerde sıralanan ahlak değerleri önce anlam yakınlıklarına ve benzerliklerine göre aralarında gruplandırılmış sonra örneklerin yoğunluğuna göre incelenmiştir. Yapılan incelemede 49 ahlak değerinden 26 tanesi Âşık Veysel’in şiirlerinde tespit edilmiştir.

Yalan Söylememe, Gıybet Etmeme, İftira Atmama

Fütüvvet-nâmelerde dile getirilen ahlak değerleri arasında *yalan söylememek*, *gıybet etmemek* ve *iftira atmamak* da bulunmaktadır. Birbirlerine yakın anlamları olan ancak farklı davranışları ifade eden bu üç kavram hakkında Âşık Veysel, hem kendi görüşlerini ifade eder hem de bu davranışlar karşısında yaşadığı dönemde toplumun tutum ve davranışları hakkında bilgi verir. Aynı zamanda âşığın söz konusu ahlaki değerlere uygun bir hayat sürmeye ve toplumu bu bakımdan uyarmaya çalıştığı görülür. Âşık, bu uyarıları kimi zaman kendisini tembihler bir üslupla yaparken kimi zamanda direkt dinleyicilerine genel uyarı ve yönlendirme şeklinde yapar. Örneğin hayata dair birçok tespitte bulunarak okuyucularına muhtelif nasihatlerde bulunduğu *Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünük* isimli şiirinde “*Başımдан geçeni bir bir anlattım / Ne yanlış söyledim ne yalan kattım / Veysel der alana mücevher sattım / Alan alır almayana güç olur*” (Alptekin, 2009, 143) diyerek sözlerinde yalan olmadığına dikkat çeker. Yine kendisinin hastalanarak felç olduğu yalanının yayılması üzerine sitemkâr bir üslupla kaleme aldığı *Asılsız Yalan* başlık şiirinin son kıtasında “*Çok şükür Allah’a hasta değilim / Haber dağıtamam posta değilim / Yalanı yapamam usta değilim / Yeter Veysel çok uzatma sus demiş*” (Yalçın, 2000, 200) mısralarıyla kendisinin hasta olmadığını ve yalan sözlerden çok uzak olduğunu belirttiği görülürken iftira ve insanları aldatma konusundaki hassasiyetini de yüksek bir perdeden ifade eder. *Gezerken Aklımın Evine Vardım* isimli insanın kemale yürümesinde aklın işleyişini anlattığı şiirinde (Atay-Çamcı, 2020) ise gerçeğin karşısında yalanın durmayacağını “*Baktım ki yalan geldi dikildi / Gerçek geldi yalan kaçtı sıkıldı / Ararken gerçeğe yalanı buldu / Hele görsen onda seyir çoğ idi*” (İKYST, 2001, 215) diyerek anlatır. Konuyla ilgili örnek olarak gösterilecek bir başka şiirde ise Âşık Veysel, yalandan ve iftiradan uzak durularak gerçeğin peşinde olunması gerektiğine “*Beş günlük dünyada ey Ademoğlu / Kâmili kâmili, hâli gözle gel / Cümlemizin başı bir Hakka bağlı / Hakikat söyleyen dili gözle gel*” (Malay, 2005, 90) cümleleriyle dikkat çeker.

Âşık Veysel'in şiirlerinde yapılan incelemelerde kendine ve topluma yalandan, iftiradan ve gıybetten uzak durulması gerektiğini anlattığı ve bu davranışların zararlarını açıkça dile getirdiği görülmüştür. Âşık Veysel, tüm bunların yanında toplumun bu davranışlar karşısındaki tutumlarına dair edindiği izlenimlerini ise kimi zaman şiirlerinin satır aralarında kimi zaman ise doğrudan ifade eder. Örneğin o, toplumda kavgaların, fikir ayrılıklarının artması üzerine kaleme aldığı *Gel Birlik Kavline Girelim, Kardaş* isimli şiirinde aynı vatan toprağı üzerinde yaşayanların birbirlerine iftira attıklarını, bu durumun birlik ve beraberliğı bozduğunu, bilimsel gelişmeye ve ekonomik kalkınmaya engel olduğunu "Son verelim iftiraya bühtana / Kardeşane sevişelim can cana / Elbirlikle çalışalım vatana / Çok okul, fabrika kuralım kardaş" (Oğuzcan, 1972, 41) mısralarıyla dile getirir. Yine aynı şiirde âşık, "Yürüyelim Atatürk'ün izine / Boş verelim bozguncular sözüne / Göz atalım şu dünyanın hızına / Yürüyüp hedefe varalım kardaş" (Oğuzcan, 1972, 42) mısralarıyla toplumsal barış ve huzura zarar veren kişilerin sözlerine uymayıp birlik olarak millî hedeflere ulaşmak için dünyadaki bilim ve teknik alanındaki gelişmeleri takip etmek gerektiğini öğütler. Âşığın toplumdaki ahlaki bozulmanın birçok yönünü ifade ettiği *Durum* isimli şiirinde ise "Tezvirlerin işi gider ileri / Yalancıya itibar çok ekseri / Hilekarın sahtekarın işleri / Yol açıyor rezalete nefrete" (Oğuzcan, 1972, 52) diye söylediğı mısralarıyla yaşadığı dönemde yalancıların, gıybetçilerin kendilerini gizlediklerini, bu sebeple işlerini bir şekilde ilerlettiklerini ve itibar gördüklerini ifade eder.

Âşık Veysel toplumda yalan söylememe konusunda azalan hassasiyete önemli ölçüde dikkat çeker. Bu sebeple bahsedilen konuyu işlediğı şiirlerinin sayısı fazladır. Örneğin hayata dair farklı tespit ve değerlendirmelerde bulunduğu *Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner* isimli eserinin ilk dörtlüğünde "Dünya bir dolap ki durmadan döner / İçimde çeşitli plana ne den / Herkes bir maksatla serpilir süner / Kuyruğı kınalı yalana ne den" (Oğuzcan, 1972, 53) mısralarıyla yalanın arttığını belirtir. Yine âşık, bir başka şiirinde ise "Ne çare bu derde bulunmaz deva / Doğru söyleyene diyorlar hava" (Alptekin, 2009, 94) diyerek yalanın yaygınlaşması neticesinde doğru söyleyenlerin tahfif edilerek toplum nezdindeki itibarlarının azaltıldığını dolayısıyla yalan söylemenin kolaylaştırıldığını belirtir. Âşık Veysel, çağdaşı olan âşıkların yalan söyleme konusundaki tutumları hakkında da eleştirel bir tavırla bilgi verir. Yaşadığı dönemin âşıklarının tutum ve davranışlarını ele aldığı *Âşıklar-1* isimli şiirinde de âşıklar arasında yalan söylemenin artmasını "Şehvetle âşıktır kıza geline / Arı olan tuz katar mı balına / İbrişimden nazik ipek teline / Takarlar çeşitli yalan âşıklar" (İKYST, 2001, 101) sözleriyle ifade eder. Toplumdaki birçok ahlaki bozulmaya dikkat çektiğı *İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa* isimli şiirinde insanların doğru yoldan çıkmaları, başlarına farklı sıkıntuların gelmesi, ihanet içerisinde olmaları, zinanın yaygınlaşması, rüşvet alınıp verilmesini ve yetim hakkı yenilmesini gibi toplumsal bozulmaların sebebinin yalanın yaygınlaşması olduğunu "İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa" (İKYST, 2001, 63-64) nakarat mısrasıyla ifade eder.

İlme Önem Verme, Tefekkür Etme

Âşık Veysel'in şiirlerinde güçlü bir şekilde işlediği ve toplumun tutumu hakkında bilgi verdiği ahlak değerleri arasında *ilme önem verme* ve *tefekkür etme* de bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi 19. ve 20. yüzyılda Türk milleti büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Batı'daki birçok gelişmeyi yakından takip edememiş, özellikle bilim ve teknikteki yeniliklerin gerisinde kalmıştır. Dönem idarecileri bu durumun ancak eğitim alanında atılacak adımlarla aşılabileceğine inanmışlardır. Osmanlı Devleti döneminde amaçlanan hedefler gerçekleştirilememiş devlet yıkılmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyet devrinde yapılan çalışmalar incelendiğinde de eğitimde kalkınmanın devletin öncelikli hedefleri arasında olduğu görülür. Bu bağlamda eğitim politikalarını şekillendiren temel yasalar çıkarılmış, yenilikçi müfredat programları oluşturulmuş, köy okulları, odaları, enstitüleri, halk evleri vb. açılmıştır. Tüm bu gelişmelerin yaşandığı dönemin önemli bir zaman diliminde yaşayan, altı farklı köy enstitüsünde görev yapan (Başaran, 2020, 92) Âşık Veysel'de, kalkınmanın ancak eğitimle olabileceği farkındalığı oluşmuştur. Nitekim âşığın şiirlerinde üzerinde en çok durduğu değerler arasında ilme verdiği önem ve ilmin öneminin farkına varmak için tefekkür vardır. Örneğin *Okul* ismini verdiği şiirinde okulda birçok sanatın öğretildiğini, okulun insanları cehaletten uyandırdığını, geleceği şekillendirdiğini, irfan yuvası, mutlu hayatın anahtarı ve medeniyetin kaynağı olduğunu (Alptekin, 2009, 82) belirttiği görülür. Âşık, aynı başlığı taşıyan bir başka şiirinde ise sanattan tekniğe, sağlıktan yardımlaşmaya kadar her türlü ilerlemenin okul sayesinde (Alptekin, 2009, 113) olduğunu belirtir.

Yeni bir devletin kuruluşuna ve erken cumhuriyet dönemine (1923-1943) şahit olan ve bu dönemde yaşanan zorlukları aşmanın ancak ilimle olabileceğine inan Âşık Veysel, dinleyicilerine bu konuda nasihatler etmektedir. Örneğin *Vatan Sevgisini İçten Duyanlar* isimli şiirinde "*Olmak istiyorsan dünyada mesut / Hakk'a halka yarayacak bir iş tut / Çalıştır oğlunu kızını okut / İnsan olmak için okumak gerek*" (Alptekin, 2009, 107) sözleriyle çocukların eğitimine önem verilmesi nasihatinde bulunmaktadır. *Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner* isimli şiirinde ise "*Düz ovadan sarpa çekme yolunu / Ver mektebe okutsunlar oğlunu / Doğru at adımın sakın kolunu / Zehirli akrebe yılana ne den*" (Oğuzcan, 1972, 53) diyerek ifade ettiği düşünceleri ile aynı nasihatini yineler. Bahsi geçen şiirin bir başka kıtasında ise "*Doğrult hedefine çek ger yayını / Zedeleme temiz kullan oy'unu / Yaptır mektebini yükselt köyünü / Her derdlere derman bulana ne den*" (Oğuzcan, 1972, 54) dizeleriyle köylerde okulun yaptırılmasını nasihat eder ve ilmin ne kadar önemli olduğunu belirtir. *Gel Birlik Kavline Girelim, Kardeş* isimli şiirinde ise "*Son verelim iftiraya bühtana / Kardeşane sevişelim can cana / Elbirlikle çalışalım vatana / Çok okul, fabrika kuralım kardeş*" (Oğuzcan, 1972, 41) sözleriyle okulların sayısını arttırma düşüncesini ifade eder ve eğitime verdiği önemi yineler.

Nitekim âşığın çağına uygun nasihatlerde bulunduğu (Kaplan, 1984, 412) *Uyan Bu Gafletten* isimli şiirinde dünyada aya gitmek gibi önemli

bilimsel gelişmelerin yaşandığını, bu gelişmeleri yakalamak için de ilime önem vermek gerektiğini “*Devri Cumhuriyet asırı yirmi / Uyan bu gafletten uyuma yurttaş / Dünya ayaklanmış aya gidiyor / Uyan bu gafletten uyuma yurttaş*” (Alptekin, 2009, 147) mısralarıyla belirtirken aynı zamanda dinleyicilerini düşünmeye sevk ettiği görülmektedir. Bilim insanlarının yaptıkları çalışmalar ile dünyanın oluşumu hakkındaki mitolojik inanışların yerini bilimsel tespitlerin aldığı “*Diyorlar ki dünya evvel su imiş / Oku anla dünya nedir ne imiş / Yükselenler bilgi ile büyümüş / Uyan bu gafletten uyuma yurttaş*” (Alptekin, 2009, 147) mısralarıyla belirtip ilimin ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak insanları daha derin bir şekilde düşündürmek ister. Aynı şiirin son kıtasında Âşık Veysel, “*Veysel ne durursun herkes gidiyor / Zaman uymaz sen zamana uy diyor / Fen çok büyük kerameti yutuyor / Uyan bu gafletten uyuma yurttaş*” (Alptekin, 2009, 148) diye söylediği mısralar ile de bilimsel gelişmelerin bazı dinî inanışlar ile açıklanan olguları değiştirdiğini belirtir. Âşık Veysel, dinleyicilerine ilme ne kadar önem verdiğini anlatmak için vasiyetinde de ilme yer verir: “*Gam ile yuğrulmuş bu dertli beden / Yoksa tecelli mi bilmem ki neden / Vasiyetim size budur ölmeden / Oku çalış öğren ölene kadar*” (İKYST, 2001, 55)

Âşık Veysel, ilmin öneminden bahsederken aynı zamanda yaşadığı dönemde ilme karşı azalan ilgiden şikâyet eder. Örneğin *Hepimiz Bu Yurdun Evlâtlarıyız* isimli şiirinde “*Herkes ilim deryasında yüzüyor / Çıkış ayın çevresinde geziyor / Yazık bize yollarımız uzuyor / Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız*” (Oğuzcan, 1972, 115) diyerek bu duruma dikkat çeker ve millî hedeflere ulaşmanın daha da zorlaştığını ifade eder. Aynı şiirin bir başka kıtasında ise “*İlim kültür deryasına dalalım / Çevremize bakıp ibret alalım / Kendi yaramıza derman bulalım / Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız*” (Oğuzcan, 1972, 115) sözleriyle ayrılıkçı fikirlerin millete bir faydasının olmadığını bu ve benzeri farklılıkları bırakarak millî menfaatler doğrultusunda ilimle uğraşılması gerektiğini belirtir.

Takva Sahibi Olma (kin, kibir, tamah, hırs)

Takva Türkçe Sözlük'te; “Allah'tan korkma, dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirme, züht” (TDK, 2019, 2254) şeklinde tanımlanır. Kuranikerim ve hadislerde Müslümanlara takvalı olmaları hususunda uyarıcı ve teşvik edici söylemlerin olduğu görülür. Aynı zamanda bahsedilen kaynaklarda takva ehlinin sahip olduğu özellikler de sıralanır. Takva, İslamiyet'te ve özellikle tasavvufi disiplinde üzerinde dikkatle durulan önemli ve çok geniş bir konudur. Ancak çalışmanın hacmini arttırmaması için takva ile ilgili bazı genel bilgileri özetlemekle yetineceğiz:

1.Takva sahibi mümin hayrı şerden, hakkı batıldan, sevabı günahattan ayırt eder; haram ve günahlardan dikkatle kaçınır. 2.Takva, af, akrabalık bağı, adalet, dürüstlük, sözde doğruluk, şükür, merhamet ve iyilikle ilişkilidir. 3.Kalpdeki takvanın insanı manevi olarak koruyan bedene ve organlara yansıyan hâli vardır. 4.Takva bakımından beş önemli organ göz, kulak, dil, kalp ve midedir. 6.Takva sahibi şirki tevhide, münafıklığı iman ve ihlusa, haramı

veya helalliği şüpheli olan şeyleri helale, bidatı ibadet ve amellere karıştırmaz. 7.Zikirle meşgul olmak dilin, Allah’a itaat etmek bedeninin, Allah’tan başkasına bağlanmamak gönlün takvasıdır. 8.Kuranikerim’de Allah’ın takva sahibi olanlarla beraber olduğu, onları koruduğu, sevdiği, onlara yardım ettiği ve Allah’ın takva ehlinin dostu olduğu bildirilir. (Uludağ, 2010)

Tasavvufi bir gelenekten gelen Âşık Veysel’in de şiirlerinde takva ehline atfedilen Allah sevgisi, tevhit, maneviyata önem verme, tamah, kin ve kibirden uzak olma gibi bazı özelliklerden doğrudan veya dolaylı olarak bahsettiği, bu anlamda dinleyicilerini takvalı olmaya özendirdiği görülür. Örneğin âşığın “*Saklarım Gözümde Güzelliğini* başlığını taşıyan dinî-tasavvufi şiirinde *Saklarım gözümde güzelliğini / Her neye bakarsam sen varsın orda / Kalbimde gizlerim muhabbetini / Koymam yabancıyı sen varsın orda*” (Alptekin, 2009, 87) diye söylediği mısralarıyla takva sahibi kimselerin bir özelliği olan kalbinde Allah’tan başka kimsenin sevgisine yer vermemeyi ifade ettiği görülür. Aynı zamanda şairin baktığı yerde yaratıcıyı görmesi de takva ehli insanların bir başka özelliğine işaret eder. Nitekim tasavvufun esası Tanrı’nın kâinata tecelli ettiği fikridir. Söz konusu şiirde her yerde ve her şeyde onun görülmesi ise yani tecelli etmesi bazen soyut bazen somut bir şekilde anlatılmıştır. (Kaplan, 1984, 413-414). Âşık, yine dinî-tasavvufi unsurlar içeren bir başka şiirinde ise “*Aslım Türk’tür elhamdüllah müslüman / Şükür Amentü’ye etmişiz iman / Kalbime yaraşmaz şirk ile güman / Kalbimiz nur ile dolu sayılır*” (Yalçın, 2000, 195) dizeleriyle takva ehlinin aynı özelliğini dile getirir.

Âşık Veysel’in şiirlerinde üzerinde dikkatle durduğu ve takva ehlinin dikkat etmesi gerektiği bir başka konu ise nefis, tamah, kin ve kibirdir. Örneğin âşık, *Köşeyi Vahdete Çekilsem Dursam* isimli dinî-tasavvufi içerikli şiirinde bu dört unsurdan çektiklerini “*Tahammül babında etsem kararı / Soldurmam gülümü kondurmam harı / Kin ile kibirden olaydım beri / Nefis var tamah var dördü bırakmaz*” (İKYST, 2001, 105) diyerek sitemkâr bir şekilde ifade eder. Gerçek Allah aşkını yaşayan âşıkları anlattığı bir başka şiirinde ise “*Çelik olup kof demirden / Hakikatı anlar birden / Ehli aşıklar hırstan kirden / Yüreğini yıkar gider*” (İKYST, 2001, 108) mısralarıyla anlatarak takva ehlinin gönlünde hırs ve kibrin bulunmadığını belirtir.

Yaşadığı dönemde insanların takvaya uygun bir yaşam sürüp sürmediklerini sorgulayan Âşık Veysel, bu konuda bozulmaya dair tespitlerini de şiirlerinde ifade eder. Örneğin toplumdaki ahlaki bozulmaları ve sebeplerini anlattığı *İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa* isimli şiirinde takva ehlinde bulunması gereken dürüstlük ve doğruluk erdemlerine uygun olmayan davranışların yaygınlaştığını “*Tamuda olmazdı kullara ceza / Olsa temiz ahlak ve hüsnü rıza / Hiç şüphe girmezdi gönüle göze / İşde hiyle*” sözde yalan olmasa (İKYST, 2001, 64) dizeleriyle ifade eder. Takva ehlinin bir başka özelliği olan haram ve helale çok dikkat etme konusuna ise yaşadığı dönemdeki âşıkları (halk şairleri) eleştirdiği bir başka şiirinde “*Ağzına geleni hemen atarlar / Ben aşıkım diye çalım satarlar / Haram demez helal demez yutarlar / Bibersiz*

baharsız çemen aşıklar” (İKYST, 2001, 101) diye söylediği mısralarla eleştirerek dikkat çeker. Aynı şiirin devamında ise çağdaşı olduğu âşıklar ile birlikte gerçek âşıklara çok uzak oldukları, gerçek âşıkların Allah’ın zâtı, sıfatları ve fiilleri hakkında mârifet sahibi olma (Uludağ, 2022, 222) anlamına gelen ehl-i kemâl sahibi olduklarını ve onların asıl arzularının Allah’ın lütuf ve rızasına delâlet eden isim ve sıfatlarını ve onun mutlak güzelliğini ifade etmek için kullanılan bir tasavvuf terimi (Uludağ, 1993) olan cemel olduğunu “*Asıl âşıkların arzu cemaldir / Arifler bilirler ehli kemaldir / Aşıklar bizlere yüz yıllık yoldur / Koşsak da peşinden hemen aşıklar*” (İKYST, 2001, 102) diye söylediği dizeleriyle ifade eder.

Doğruluğa, Helal Kazanca Önem Verme / Hileden Uzak Durma

Âşık Veyssel’in şiirlerinde üzerinde hassasiyetle durduğu ve bozulduğunu ifade ederek uyarıda bulunduğu ahlaki değerler arasında birbiriyle yakın ilişkisi olan *doğruluğa, helal kazanca önem verme ve hileden uzak durma* bulunmaktadır. Ömrünü doğru bir şekilde yaşamaya çalışan Âşık Veyssel, bu düşünce ve gayretini şiirlerinde ifade etmiş, insanlara doğruluğun, hileden uzak durmanın ve helal kazanmanın önemini anlatmaya çalışmıştır. Âşık, şiirlerinde bu düşüncelerini bazen kendi nefesine söylerken bazen de toplumun fertlerine söyler. Örneğin *Taşlama* isimli şiirinde, yapılan işin dürüst bir şekilde yapılmasına ve hileden uzak durulması gerektiğine “*Temiz kullan boyağımı / Sahte boyalar taşırısın*” (Alptekin, 2009, 80) mısralarıyla dikkat çekerken, doğruluktan ayrılmayanların hedeflerine ulaşacaklarını ise “*Önüne bak düşeceksin, Doğru gitsen ulaşırsın*” (Alptekin, 2009, 80) mısralarıyla anlatır. Âşık bir başka şiirinde ise hileden uzak durulması için “*Sohbet etme kötü ile, Güreş etme katı ile/ Gitme hırsın atı ile/ Sakın hileden tuzaktan*” (İKYST, 2001, 66) diye ikazda bulunurken aynı şiirinde doğruluktan ayrılmayanların hem dünya hem de ahiret hayatında mükâfat alacaklarını “*İki cihan yerin olur /Ayrılmazsan doğru yoldan*” (İKYST, 2001, 66) dediği dizeleriyle belirtir. Uyarıları ve nasihatlerini başka şiirlerinde de yapan âşık, doğruluğun mert insanların özelliği olduğunu (İKYST, 2001, 51), şeytana uyulmaması gerektiğini (İKYST, 2001, 108) belirtirken kendisinin doğru yoldan sapmadığını (Yalçın, 2000, 127) söyler ve yine nefesine bu yolda hayatına devam etmesi gerektiği (Yalçın, 2000, 130) tembihinde bulunur.

Doğruluk, hileden uzak durma ve helal kazanca önem veren ve verdiği önemi şiirlerinde birçok defa farklı şekillerde ifade eden âşık, toplumun fertlerinin değişen dünya şartları içerisinde bu ahlaki değerlerden ayrıldıklarını, toplumsal bir değişme yaşandığını ifade etmiştir. Sanatçı kimliğinin sorumluluğunu yerine getirmeye çalışan âşığın bu ahlaki değerlerin bozulmasına, yozlaşmasına sessiz kalmadığı sazı ve sözü ile bu duruma itiraz ederek toplumu uyarmaya çalıştığı görülür. Âşık, şiirlerinde öncelikle doğruluk kavramının içinin boşaltıldığına, bu ahlaki erdem tahfif edildiğini “*Doğru söyleyene diyorlar asi*” (Oğuzcan, 1972, 52), “*Doğru söyleyene diyorlar hava*” (Alptekin, 2009, 94) dizeleriyle ifade eder. Doğruluktan ayrılmanın toplumda normalleşmeye başlamasını ise “*Kimisi söz verir sözünde durmaz /*

Hakikatı doğru sözü duyurmaz / İşlediği suçun farkına varmaz / Ne yüzle varacağız ahrete” (Oğuzcan, 1972, 52) sorusuyla ifade ederken aynı zamanda insanları doğruluğa sevk etmek için dinin değiştirici/düzenleyici gücünden faydalanır. Doğruluktan ayrılanların sayısına dikkat çeken âşık, yine doğruluğun İslami inancın bir gereği olduğunu hatırlatarak kötü gidişata “*Her yerde konuşup lehte aleyhte / Kimisi sahtekâr kimisi sahte/Bir fark görülmüyor nikâhta hakta / Kitabın sözüne uyan kalmadı*” (Alptekin, 2009, 94) dörtlüğünde sitem eder. Toplumda doğruluktan ayrılmanın, hileye başvurmanın arttığını ifade eden âşık, bu durumun topluma verdiği zararlara ise aynı şiirin bir başka dörtlüğünde dikkat çeker: “*Tezvirlerin işi gider ileri / Yalancıya itibar çok ekseri / Hilekarın sahtekarın işleri / Yol açıyor rezalete nefrete*” (Oğuzcan, 1972, 52). İnsanların ticaretle de doğru ve dürüst iş yapmadıklarını fiyatların devamlı değiştirildiğini ise “*Alışverişte kalmadı karar / Saatler saati gün günü arar / Millet birbirinin kanını sorar / Açık gözüz derler körü kalmadı*” (Yalçın, 2000, 146) diyerek ifade eder. Bu ahlaki bozulma karşısında kimsenin tedbir almamasına ise “*Herkes kafasınca eyler inadı / Gittiğin yol yanlış diyen kalmadı*” (Alptekin, 2009, 94) dizeleriyle sitem eder. Şiirlerinde doğruluk ahlak değerinin bozulmasıyla ilgili tespit ve değerlendirmelerde bulunan âşığın bu bozulmaya ise hilenin sebep olduğunu “*İnsanoğlu doğru yoldan şaşmazdı / İşde hiyle sözde yalan olmasa / Türülü türülü felakete düşmezdi / İşde hiyle sözde yalan olmasa*” (İKYST, 2001, 63) tespitiyle belirtir.

Herkesi Bir Görüp Kendini Herkesten Aşağı Görme, Tevazu Sahibi Olma

Fütüvvet-nâmelerde sıralanan bir başka ahlak değeri ise *herkesi bir görüp kendini herkesten aşağı görme* ve *tevazu sahibi olma*dır. Âşık Veysel'in şiirleri incelendiğinde âşığın bu ahlaki değerlere uygun dünya düzeni istediği ve kendisini herkesten aşağı görerek tevazu gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin Âşık Veysel'in ilahi aşkı konu edindiği *Senin Yolunda Yolunda* isimli şiirinde “*Dilsiz oldum pepelendim / Yağmur oldum sepelendim / Toprak oldum tepelendim / Senin yolunda yolunda*” (Alptekin, 2009, 55) diyerek kendi varlığını hiçlik makamında gördüğünü ifade eder. Mevlana'yı ziyaretini konu edinerek yazdığı şiirine ise “*Ziyaretim Mevlana'yı / Kabül et Allah aşkına / Bu fakiri divaneyi / Kabul et Allah aşkına*” (Alptekin, 2009, 58) mısralarıyla başlar ve kendi acizliğini ifade eder. Yine, *Gecenin İlhamı* ismini verdiği şiirinde de kendisi hakkında kullandığı ifadeler ile tevazu göstermektedir: “*Verilen kıymete layık değilim / Bir aciz kimseyim ayık değilim / Yüzemem deryada kayık değilim / Diyorsunuz gir deryaya yüz bana*” (İKYST, 2001, 219).

Veysel, şiirlerinde tevazu gösterir, kendisini herkesten aşağı görür. Ancak yine şiirlerinden anlaşıldığına göre toplumun bu ahlaki değerlere karşı tutumu ve toplumsal değişme onun istediği şekilde değildir. Toplum içerisinde tevazu göstermek yerine, kendisini diğer insanlardan üstün gören başkalarına hor bakan kişiler vardır. Ülkenin birçok noktasını gezen, bazı yerlerinde belli bir süre yaşayan, toplumun her kesiminden kişiler ile görüşen, her yaştan

insanla tanışan Âşık Veysel, tarif edilen kişilerin davranışlarını bilge kişiliğiyle analiz ederek bir eğitimci tavrıyla onlara bazı uyarılarda bulunur. Bu düşüncede olan kişilere, bütün insanların aynı yaratıcının kulu olduğunu hatırlatır ve onları bu yanlış eylemleri karşısında düşünmeye, tevazu göstermeye, insaf etmeye davet ettiği görülür. Örneğin onun *Kardeşim* isimli şiiri, kendisini hor gören kişilere karşı yazılmış uyarı ve öğreti mahiyetinde bir şiirdir. Bahsi geçen şiirde Âşık Veysel, tüm insanların Allah tarafından yaratıldığını, herkesin kardeş olduğunu, dünyanın sonunun ölüm olduğunu, ölümün herkesi eşitliğini, bu gerçekler karşısında özellikle büyüklenmeye karşı nefsin öldürülmesi gerektiğini (Oğuzcan, 1972, 25-26) belirtir.

Âşık Veysel insanların birbirlerini ötekileştirmeden yine birbirlerine kardeşçe davranmaları gerektiğine inanır, kardeşliğe ırk farkının bir engel teşkil etmediğini belirtir. Bu düşüncesini destelemek için inanılan yaratıcının ve peygamberin aynı olduğunu "*Allah birdir Peygamber Hak / Rabbül âlemdir mutlak / Senlik benlik nedir bırak / Söyleyim geldi sırası*" (Oğuzcan, 1972, 39) mısralarıyla ifade eder. Âşık Veysel, Türk toplumunda yaşadığı dönemde görülmeye başlanan, toplumsal huzura zarar vererek birlik ve beraberliğe tehlikeye düşürmeye başlayan ırk ayırımına karşı ise "*Kürt'ü Türk'ü ne Çerkes'i / Hep Âdem'in oğlu kızı / Beraberce şehit gazi / Yanlış var mı ve neresi*" (Oğuzcan, 1972, 39) sözleriyle tepki gösterir. Ardından tarih boyu aynı vatan için şehit ve gazi olduğunu hatırlatır. Âşık, toplumsal birliği derinden sarsıp fertler arasında kapanmaz yaralar açarak millî istikbale zarar verecek olan ırk farklılığından kaynaklı kavgaların önüne geçebilmek için din duygusundan da faydalanır. Irk farklılığı sebep gösterilerek ötekileştirmenin dört kutsal kitapta da yerinin olmadığını ise "*Kur'ana bak İncil'e bak / Dört kitabın dördü de Hak / Hakir görüp ırk ayırmak / Hakikatte yüz karası*" (Oğuzcan, 1972, 39) cümleleriyle ifade eder. Âşık Veysel toplumda görünen bu ahlaki yozlaşmaya dair sadece tespitle bulunmakla yetinmez aynı zamanda "*Bin bir ismin birinden tut / Senlik benlik nedir sil at / Tuttuğun yolda doğru git / Yoldan çıkıp olma âsi*" (Oğuzcan, 1972, 40) diyerek yine dini referans gösterip çözüm önerisi sunar.

Kanaat Etme

Kanaat, Türkçe Sözlük'te; "Elindekinden hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum" (TDK, 2019, 1293) diye tanımlanır. Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik sıkıntılar ile mücadele ettiği bir zamanda dünyaya gelen (1894), gençlik yıllarında cumhuriyetin kurulmasına tanıklık eden ve hayatının önemli bir kısmını erken cumhuriyet döneminde (1923-1943) geçiren Âşık Veysel, doğal olarak toplumun karşılaştığı ekonomik zorluklara şahit olmuştur. Hayatının daha önceki dönemlerinde maddi ve manevi sıkıntılar ile karşılaşan ve bunların üstesinden gelmeyi başaran kişiler, ilerleyen yıllarda elde ettikleri kazançların ne kadar değerli olduklarının farkında olur ve onlarla yetinmek gerektiğini öğütlerler.

Neredeyse hayatının tamamında gerek toplumsal gerekse kişisel sıkıntılarla ile karşılaşan ve bunları büyük bir metanet ile göğüslemeye çalışan

Âşık Veysel'in, şiirlerinde bu duruma uygun olarak kanaat etmek gerektiği ve kanaatin öneminden bahsettiği görülür. Örneğin o, *Şaşma Gönül Doğru Yoldan* isimli şiirinde dünya hayatı için hırslanmayıp kanaat edilmesi gerektiğini "*Sohbet etme kötü ile / Güreş etme katı ile / Gitme hırsın atı ile / Sakın hileden tuzaktan*" (İKYST, 2001, 67) mısralarıyla belirtir. Aynı şiirin son kıtasında ise dünya hayatındaki tercihlerinden insanların hesaba çekileceğine telmihte bulunarak hırstan uzak durması için "*Veysel sözün bir söz olsun / Çokça sabır hırs az olsun / İnce eğir ip düz olsun / Gececeksin bu taraktan*" (İKYST, 2001, 67) nasihatıyla kendi nefesine seslenir. Hayatının son zamanlarında kaleme aldığı *Kader* isimli şiirinde ise âşık, yaşadığı sıkıntıların bir kısmından bahsettikten sonra tüm bunlara rağmen hâline kanaat ettiğini "*Âşık Veysel der tükenmez bu benim derdim / Katlandım cefaya şükrettim durdum / Yaşasın milletim bayrağım yurdum / Dilerim Allah'tan sonuna kadar*" (İKYST, 2001, 54) mısralarıyla belirtir.

Kanaat etmenin önemini kendi yaşamından örnekler vererek anlatmaya çalışan bu hususta nasihatlerde bulunan Âşık Veysel, değişen toplum içerisinde kanaatin öneminin azaldığını ve insanların artık ellerindeki maddi veya manevi kazançlar karşısında kanaatkâr olmadıklarını ifade eder. Örneğin, dünyanın geçiciliğini konu edindiği *Dünyada Tükenmez Bir Murad Var İmiş* isimli şiirinde ölüm olmasına rağmen dünyada kanaatkâr insanların kalmamasına "*Veysel der tükenmez bu benim derdim / Katlandım cefaya şükrettim durdum / Yaşasın milletim bayrağım yurdum / Dilerim Allah'tan sonuna kadar*" (İKYST, 2001, 34) mısralarıyla dikkat çeker. Âşığın toplumdaki ahlaki yozlaşmaya ayna tuttuğu *Kalmadı* isimli şiirinde ise "*Ne çare bu derde bulunmaz deva / Doğru söyleyene diyolarlar hava / Dünyanın malını doldursa eve / Kanaat eyleyip doyan kalmadı*" (Alptekin, 2009, 94) sözleriyle toplumdaki ahlaki yozlaşmaya dikkat çektiği görülür. Âşık Veysel'in ahlaki yozlaşmaya dair tespitlerinde çiftçileri de eleştirdiği görülür. Âşık, çiftçilerin ellerindeki imkânlar ile tarım yaptıklarını ancak elde ettikleri ürünlere kanaat etmediklerini "*Kimi pulluk koşar kimi makine / Kimi eski çifti kullanır gine / Bol bol gözü doymayınca ekine / Şaşar nideceğin nişler çiftçiler*" (Alptekin, 2009, 133) sözleriyle ifade eder. Âşık, ticaret ile uğraşan kişilerin de az kâra kanaat etmeyerek yüksek kâr ile satış yaptıklarını "*Bir yokluk dünyayı aldı kapattı / Herkes bir'aldığın on beşe sattı / (İ)rençberler yazı yaban tarl'etti / Dünyanın bir hali yeri kalmadı*" (Yalçın, 2000, 146) mısralarıyla ifade ederek ticaret ahlakındaki yozlaşmaya dikkat çeker. Konuyla ilgili aşağıda verilen son örnekte ise âşık, yaşadığı zamanda kanaatin kalmadığını sitemkâr sözlerle ifade eder: "*Ne acayip bir zamana uğradık / Kanaat bereket biri kalmadı / Ahır şer demişler sözleri sadık / Ataların sözü geri kalmadı*" (Yalçın, 2000, 145).

Herkes İyilik Yapma

Âşık Veysel'in şiirlerinde dikkat çektiği bir başka ahlaki değer ise *herkes iyilik yapmadır*. Örneğin çiftçilerin muhtelif hâllerini anlattığı *Çiftçiler* isimli şiirde âşık, "*Evvel buğday eker sonra arpayı / Her gün fazla saçır kuşların payı*" (Alptekin, 2009, 133) dizeleriyle çiftçilerin sadece insanlara

değil, kuşlara da iyilik yaptıklarını belirtir. Toplumda bahsedilen ahlaki değere karşı duyulan hassasiyetin azalmasına da dikkat çeken Âşık Veysel, insanlardan yardım istediğinde kendisine yardım edilmediğini hatta dinlenilmediğini “*Ne bir yetim hakkı ne de bir rüşvet / Yanmazdı gönüller olurdu hep şad / Derdim anlatırken denmezdi kapat / İşde hiyle sözde yalan olmasa*” (İKYST, 2001, 63) diye söylediği cümleler ile anlatır. Aynı şiirin bir başka dördlüğünde ise “*Yalancılar belki kızar bu işe / Yalan ayaktadır çıkamaz başa / Kemlik düşünür mü kardeş kardeşe / İşde hiyle sözde yalan olmasa*” (İKYST, 2001, 64) diyerek insanların birbirlerine kötülük yapmaları karşısında duyduğu şaşkınlığı belirtir. Âşık Veysel'in başından geçen bir olayı anlattığı *Ağlayı Ağlayı Vardım Pınara* isimli şiirinde ise su doldurmaya gittiği çeşmeden su alamadığını, üstelik kendisine saldırıldığını, kimsenin kendisine yardımcı olmadığını (Alptekin, 2009, 135) sitemkâr sözlerle ifade eder.

Âşık Veysel toplumda iyilik yapmanın azaldığını, hatta insanlar arasında kavga çıkaran ara bozucu kimselerin çoğaldığını anlatır. Örneğin *Dünyada Tükenmez Bir Murad İmiş* başlıklı şiirinde toplumda fesat insanların çok olduğunu “*Ölüm var dünyada yok imiş murad / Günbegün artıyor türlü meşakkat / Kalmamış dünyada ehli kanaat / İnsanlar içinde çok fesat gördüm*” (Oğuzcan, 1972, 15) tespitiyle ifade eder. Toplum içinde yardımlaşmanın yerini bozguncuların almasına ise “*Yürüyelim Atatürk'ün izine / Boş verelim bozguncular sözüne / Göz atalım şu dünyanın hızına Yürüyüp hedefe varalım kardaş*” (Oğuzcan, 1972, 42) diye söylediği dördlülle dikkat çeker. Aynı şiirin bir başka kıtasında ise “*Atatürk'ün yattığı yer nûr olsun / Azim, fikir, emelimiz bir olsun / Herkes birbirine kız versin alsın / Çıkarıp nifakı, sürelim kardaş*” (Oğuzcan, 1972, 42) düşüncesiyle toplumda görülen ara bozuculuğun çıkarılıp atılması gerektiğini belirtir.

Toplumda iyiliğin yerini kötülüğün almasını kabullenemeyen âşık, bu duruma karşı itirazını başka şiirlerinde de dile getirir. Örneğin *Durum* isimli şiirinde “*Bakmaz mısın insanların işine / Kötülükler doğar peşi peşine / Mezhep kavgasına din döğüşüne / Sanki varıp sığmamışlar cennete*” (Oğuzcan, 1972, 52) mısralarıyla insanlar arasında artan kötülüklere dikkat çeker. Aynı şiirin bir başka dördlüğünde de benzer durum için “*Kötülükler memlekete kök saldı / Fitnelik fesatlık arttı çoğaldı / Bu işin islahı Allah'a kaldı / Ulu Tanrım yardım etsin millete*” (Oğuzcan, 1972, 52) duasıyla Allah'tan yardım ister. *Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu* ismini verdiği şiirine “*Kaldırsam perdeyi döksem suçunu / Acep bu işime ne dersin dünya / Fısku fesat kaplamıştır içini / Bu çirkin huyları nidersin dünya*” (Oğuzcan, 1972, 49) diye söylediği dördlülle başlayarak toplumun içerisinde bulunduğu durumla ilgili bilgi verir. Konuyla ilgili örnek olarak gösterilecek son dördlükte ise Âşık Veysel “*Alışverişte kalmadı karar / Saatler saati gün günü arar / Millet birbirinin kanını sorar / Açık gözüz derler körü kalmadı*” (Yalçın, 2000, 146) dizeleriyle insanlar arasında iyilikten ziyade, kötülüklerin ne denli artmış olduğunu bildirir.

Ana Baba Hakkına Önem Verme ve Büyüklere Saygılı Olma

Âşık Veysel'in şiirlerinde ahlak değerleri arasında gösterilen *ana baba hakkına önem verme* ve *büyüklere saygılı olma* değerleri de tespit edilmiştir. Âşığın şiirlerinde yapılan incelemelerde büyüklerin sözlerine itimat edilmesi gerektiği yönünde telkinlerde bulunduğu ve büyüklerin maiyetindeki kişiler üzerinde fazlaca hakkının olduğunu ifade ettiği görülür. Örneğin annesine karşı duyduğu sevgi ve saygısını ifade ederek üzerindeki emeklerinden bahsettiği annesi için yazdığı *Anama* isimli şiirinde “*Anaların hakkı kolay ödenmez / Analara ne yakışmaz ne denmez / Kan uykudan gece kalkar gücenmez / Emzirdi salladı uyuttu Anam*” (Alptekin, 2009, 114) diye söylediği mısralarıyla bu hususa dikkat çeker. Yine aynı şiirin devamında onun hakkını ödeyemeyeceğini, varlığını ona borçlu olduğunu “*Tükenmez borcum var anama benim / Onun varlığından oldu bedenim / Kimi köylü kızı kimisi hanım / Ta ezel tarihte kayıtlı anam*” (Alptekin, 2009, 114) mısralarıyla ifade eder. Konuyla ilgili bir başka örnekte ise büyüklerin geleceğe dair yaptıkları tespitlerin doğruluğuna dikkat çeker: “*Ne acayip bir zamana uğradık / Kanaat bereket biri kalmadı / Ahır şer demişler sözleri sadık / Ataların sözü geri kalmadı*” (Yalçın, 2000, 145)

Büyüklere saygı gösterilmesi, sözlerine kulak verilmesi gibi konuları şiirlerinde ifade eden âşık, yaşadığı çağda bu ahlaki değerlerin yeni nesil tarafından önemsenmediğini, dolayısıyla büyüklere gerekli ilgi ve alakanın gösterilmediğini belirgin bir şekilde ifade eder. Örneğin *Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı* isimli şiirde küçüklerin anne ve babalarına karşı azalan ilgisini “*Evlattan uşaktan fayda bekleme / Binde bir bulunur o da tekleme / Cahil insan gül ise de koklama / Ayvası turuncu nar belli değil*” (Oğuzcan, 1972, 46) sözleriyle belirtir. Aynı şiirin bir başka kıtasında ise Âşık Veysel, anne ve babalara “*Ne oğluna güven ne de kızına / Doğru söylen kulak vermez sözüne / Yalvar yakar getiremen izine / İçimde bir ateş kor belli değil*” (Oğuzcan, 1972, 46) diye söylediği mısralarla nasihatle bulunarak evlatların ebeveynlerine karşı gerekli ilgi ve alakayı göstermediğini, onların sözlerini dinlemediklerini, izinden gitmediklerini bildirir.

Âşık Veysel toplumda büyüklere karşı gösterilen tutumun değişmesini, şiirlerinde birçok yönüyle eleştirel bir bakış açısıyla inceler. Daha önceki örneklerde büyüklere gençlerden fayda gelmeyeceğini, evlatlara güven kalmadığını belirten âşık “*Dünya tebdil oldu durum değişti / Kimi aya gider kimi cennete / Dünya güzellendi itibar düştü / Anne baba yoksun kaldı hürmete*” (Oğuzcan, 1972, 51) dördlüğüne ise anne ve babaya saygının gösterilmediğini belirtir. Aynı şiirin devamında Âşık Veysel, küçüklerin büyüklere maddi ve manevi anlamda borçlu olması gerekirken büyüklerin küçüklere minnet eder hâle geldiğini “*Bin dokuz yüz altmış yedi yılında / Çirkin sözler gezer halkın dilinde / Ud edep kalmadı kızda gelinde / Büyükler küçüğe gelir minnete*” (Oğuzcan, 1972, 51) dizeleriyle ifade eder. Büyüklere karşı saygılı olunması gerekirken onların yaşadığı dönemde artık yok sayıldığını belirten Âşık Veysel bu duruma “*Ağlasam ağlanmaz gülsam gülünmez / Yusam temizlenmez silsem*

silinmez / Ata nedir baba kimdir bilinmez / Atayı babayı sayan kalmadı” (Alptekin, 2009, 94) diyerek dikkat çeker.

İnsafı Olma

İnsaf Türkçe Sözlük'te “*Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet*” (TDK, 2019, 1195) diye tanımlanır. Fütüvvet-nâmelerde ahlak değerleri içerisinde sıralanan *insafı olma* Âşık Veysel'in şiirlerinde işlenen konular arasında yer alır. Âşık, bazı şiirlerinde insanları insafı olmaya adaletli davranmaya davet ederken bazı şiirlerinde ise yaşadığı dönemde insanların insaftan ve adaletten uzaklaşmalarına dikkat çeker, bu duruma itiraz eder. Örneğin âşık, *Kardeşim* isimli şiirde kendisini hor görenleri insafı, adaletli olmaya davet eder. Şiirde Âşık Veysel, aynı varlıktan dünyaya geldiğini niçin kendisinin hor görüldüğüne itiraz eder. Dünya hayatının sonunun ölüm olduğunu ve zaten ölüm karşısında tüm insanların eşitleneceğini belirtir. Allah'ın tüm kullara farklı kimlikler verdiğini ama özde herkesin eşit olduğuna dikkat çeker. İnsafı ve adaletli olmak için nefsin öldürülmesi gerektiğini ve yaratının böyle emrettiğini hatırlatır. Ardından “*Tabiata Veysel âşık / Topraktan olduk kardaşık / Aynı yolcu yoldaşık / Sen yolcusun ben bac mıyım*” (Oğuzcan, 1972, 25) sorusuyla tüm insanların eşit olduğunu belirtir.

Âşık Veysel adaletin vicdan ile sağlanabileceğine inan bir insandır. Bu sebeple şiirlerinde adalet için insanların vicdanlarına bakmaları gerektiğini “*Sevgi muhabbet insana / Hak ararsan bak vicdana / Sakın aldanma şeytana / Akıl baştan çıkar gider*” (İKYST, 2001, 108) diye söylediği mısraları ile ifade eder. Âşık Veysel bir başka şiirinde de vicdan karşısında hiçbir yalanın ayakta kalamayacağını “*Yalanı görünce bereket kaçtı / Vicdan ile yalan bir kavraştı / Vicdan yalanları çiğnedi geçti / Her ana doğuramaz böyle yiğidi*” (İKYST, 2001, 216) diyerek belirtir.

Âşık Veysel, insafı ve adaletli olmak gerektiğine dikkat çekerken aynı zamanda toplumda insafın azalmasına ve haksızlıkların artmasına karşı da itiraz ve isyanını bildirir. Örneğin onun şathiye tarzında kaleme aldığı *Bu Âlemi Gören Sensin* isimli şiirinde toplumda artan haksızlıklara karşı “*Bu âlemi gören sensin / Yok gözünde perde senin / Haksızlığa yol veren sensin / Yok mu suçun bunda senin*” (Oğuzcan, 1972, 5) diyerek yaratıcıya karşı sitemini dile getirir. Âşık Veysel, toplumda adaletsizliğin artmasına karşı sesini başka şiirlerde de yükseltir. *Dünya Tükenmez Bir Murad İmiş* isimli şiirinde toplumda artan ahlaki yozlaşmaları dile getiren âşık, adalet değerinin bozulması karşısında ahlâk ve nasihat kitaplarıyla bazı müstakil hikâye ve mesnevilerde daha çok adalet timsali kahraman bir hükümdar olarak yer almış, diğer manzum türlerde ise bu yönüyle teşbih, mecaz ve mazmunlara konu olmuş (Albayrak, 1995) Nuşirevanı, “*Nuşveranı Âdil nerede tahtı / Süleyman mührünü kime bıraktı / Resulü Ekrem'in kanunu haktı / Her ömrün sonunda bir feryat gördüm*” (Oğuzcan, 1972, 16) dizeleriyle anar. Âşık Veysel bir başka şiirinde ise toplumda hak ve hakikatin gizlenerek adaletli olunamadığını “*Ortadan kalkardı günah musibet / Âşîkar olurdu hak ve hakikat / Herkes için*

açık olurdu cennet / İşde hiyle sözde yalan olmasa" (İKYST, 2001, 63) mısralarıyla anlatır.

Dostluğa Önem Verme

Âşık Veysel, bir insanın dünya hayatı içerisinde yaşayabileceği birçok sıkıntı ile karşılaşmıştır. Çocukluk ve yaşlılıkta karşılaştığı sağlık sorunları, gençlik yıllarında eşi tarafından terkedilmesi ve çocuklarını kaybetmesi bunlardan bazılarıdır. Ömrü türlü sıkıntı ve zorluklarla geçen âşığın yaslanabileceği, güvenebileceği bir dost araması *Kara Toprak* isimli şiirinde aşıkârdır. Söz konusu şiirde sehl-i mümteni özellikleri görülürken şiirdeki anlam yoğunluğu ise ontolojik yöntemle ele alındığında (Gümüş, 2019) çözümlenebilir. Âşık Veysel'in bayraklaşmış şiirlerinden biri olan bu eserde o, toprağı över, onu güven verici olarak niteler ve toprağın dinî anlamına (Kaplan, 1984, 407-408) dikkat çeker. Birçok yönüyle incelenebilecek bu şiirinde ahlak değeri olarak dost/dostluk konusundaki düşüncelerini ise "*Dost dost diye nicesine sarıldım / Benim sâdik yârim kara topraktır / Beyhude dolandım boşa yoruldum / Benim sâdik yârim kara topraktır*" (Oğuzcan, 1972, 95) mısralarıyla ifade ettiği görülür. Şiirin devamında âşık, toprağa karşı yapılan her şeye rağmen toprağın kendisine iyilikle karşılık verdiğini ve sadık yârinin, gerçek dostunun kara toprak olduğunu (Oğuzcan, 1972, 95-97) belirtir. Nitekim bu şiir, en yüksek ahlak prensibi olan kötülüğe karşı iyilik yapma düşüncesini (Kaplan, 1984, 408) belirgin bir şekilde içerisinde barındırır. Âşık, bir ömür kendisine sadık bir dost aramış ancak bulamamıştır. Hatta ona göre dünyaya geliş amacı da sadık bir dost bulmaktır. Nitekim dünyaya sitemlerini dile getirdiği *Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu* başlıklı şiirinde, bu düşüncesini "*Dünyaya gelmemde maksat ne idi / Bir sadık dost bulup dem sürme idi / Arzum bir güler yüz gül meme idi / İstirapla dolu kedersin dünya*" (Oğuzcan, 1972, 49) mısralarıyla ifade eder. Şiirin devamında kendisine dost olarak toprağı seçtiği görülür.

Âşık bunca arayışına rağmen gerçek bir dost bulamayışının cevabını da yine bir başka şiirinde belirtir. *Kalmadı* isimli şiirinde birçok ahlaki yozlaşmadan bahseden Âşık Veysel, sadık bir dost bulamamasını "*Bin üç yüz onda doğdum Veysel'dir adım / Dünya mı eskidi ben mi kocadım / Çok dolandım bir sadık dost aradım / Sözü ciddi kalbi beyan kalmadı*" (Alptekin, 2009, 94) mısralarıyla ifade eder. Şiirin son kıtasından anlaşıldığına göre Âşık Veysel, ahlaki anlamda bozulan toplumda sözüne güvenilebilecek ve iyi niyetinden emin olunabilecek kişi ya da kişilerin kalmaması sebebiyle dost bulamamıştır.

Din Farkı Gözetmeden Bütün İnsanları Sevme, Hoşgörü Sahibi Olma

Fütüvvet-nâmelerde sıralanan bir başka ahlak değeri ise *din farkı gözetmeden bütün insanları sevme ve hoşgörü sahibi olmadır*. Âşık Veysel'in şiirlerinde İslamiyet'in haricinde başka dinlere mensup kişiler veya bu kişilere karşı sergilenen bir tutum tespit edilmemiştir. Ancak aynı din içerisinde yer alan dinî guruplara yer verilmiştir. Bu bağlamda alevi kimliği ile bilinen ancak

bu kimliğinin ayrıştırıcı bir özellik olmasına fırsat vermeyen Âşık Veysel şiirlerinde din, mezhep, gelenek gibi unsurların ayrıştırıcı olmaması gerektiğini tüm yaratılmışların Allah'ın kulu olduğunu ifade ettiği görülür. Veysel'in bu düşünceyi işlediği şiirlerinde Türk toplumunda bahsedilen unsurlardan kaynaklı insanlar arasında kavgaların, çatışmaların veya dışlanmaların yaşandığı görülmektedir. Örneğin toplumdaki etnik, mezhepsel kutuplaşmayı ele alıp ve bunlara çözümler sunduğu (Gürçay, 2016) *Senlik Benlik Nedir Bırak* isimli şiirinde Âşık Veysel "Yezit nedir, ne kızılbaş / Değil miyiz hep bir kardaş / Bizi yakar bizim atas / Söndürmektir tek çaresi" (Oğuzcan, 1972, 40) diyerek yaşadığı dönemdeki inanç farklılıklarından kaynaklı insanların birbirlerine karşı olan yanlış tutumlarını eleştirmekte, hoşgörüyü hatırlatmakta ve bozulan ahlaki değer hakkında bilgi vermektedir. Aynı şiirin bir başka kıtasında ise Alevilik ve Sünnilik inançları sebebiyle yaşanan ayrılıklar hakkında "Şu âlemi yaratan bir / Odur külli şeye kâdir / Alevi Sünnilik nedir / Menfaatir varvarası" (Oğuzcan, 1972, 40) dizeleriyle toplumda yaşanan ayrılmalar hakkında bilgi verir ve bu durumun bazı kişilerin menfaatiyle alakalı olduğunu belirtir. Türk toplumunda yaşanan bu durumu Âşık Veysel, bir başka şiirinde daha açık bir şekilde "Bakmaz mısın insanların işine / Kötülükler doğar peşi peşine / Mezhep kavgasına din doğuşüne / Sanki varıp sığmamışlar cennete" (Oğuzcan, 1972, 52) diyerek inanç ve mezhep ayrımı yapmanın yeni yeni kötülükler doğurduğunu belirtir.

Sabırlı Olma

Âşık Veysel'in şiirlerinde dikkat çektiği bir başka değer ise *sabırlı olmadır*. Âşığın şiirlerinde sabrın öneminden bahsettiği, kendisine ve insanlara sabırlı olmayı öğütlediği görülür. Örneğin *Anlatamam Derdimi Dertsiz İnsana* başlıklı şiirinde "Gülü yetiştirir dikenli çalı / Arı her çiçekten yapıyor balı / Kişi sabır ile bulur kemali / Sabretmeyen maksudunu bulamaz" (Alptekin, 2009, 154) mısralarıyla sabretmeyi bilen insanların erişecekleri mertebeyi bildirir. *Gezerken Aklımın Evine Vardım* isimli şiirinde ise hırsın karşısında sabrın öneminden "Sehavet tamaha vurunca yıktı / Hırs meydana bir velvele bıraktı / Sabır hırsın duluşuna bir çaktı / Kin ve kibir ele aldı ağıdı" (İKYST, 2001, 215) diye söylediği mısralar ile bahseder. Âşık Veysel benzer bir düşünceyi *Şaşma Gönül Doğru Yoldan* isimli şiirinde de işler. Şair söz konusu şiirde "Veysel sözün bir söz olsun / Çokça sabır hırs az olsun / İnce eğir ip düz olsun / Geçeceksin bu taraktan" (İKYST, 2001, 67) diyerek kendisine sabırlı olmayı nasihat eder. Âşık Veysel şiirlerinde sabrın yanında tahammül etmeyi de öğütler. Örneğin *Bir Ulu Kuş Olsam Uçsam Yürüsem* isimli şiirinde âşık, "Tahammül et Veysel sen bu hicrana / Açma derdlerini gez yana yana / Zemanede emniyet yok insana / Düşünür bu hale bir hoş olurum" (İKYST, 2001, 122) diyerek kendisine ayrılık karşısında tahammül etmesi telkininde bulunur. Yine âşık, Doktor Kemal Fikret Arık'ın ölümün eşğinde yazdığı mektuba cevaben kaleme aldığı *Gine Mi Ağladın Kirpikler Nemli* başlıklı şiirinde dünya hayatının çeşitli zorlukları karşısında tahammül etmek gerektiğini "Mihneti dünyaya tahammül gerek / Gahi ağlayarak gahi gülererek /

Geçti günüm gözyaşlarım silerek / Veysel arar dertlerine çareler" (İKYST, 2001, 211) sözleriyle ifade eder.

Hayâ / Edep Sahibi Olma

Âşık Veysel'in şiirlerinde "Toplum töresine uygun davranma, iyi ahlak, incelik, terbiye" (TDK, 2019, 754) anlamlarına gelen edep ve "Utanma duygusu, utanç, utanma, sıklıma" (TDK, 2019, 1067) anlamlarına gelen hayâ değerlerini de konu edindiği görülür. Âşık, toplumda ahlak değerlerinin değişmesini, tahfif edilmesini şiirlerinde dile getirmiş ve eleştirmiştir. Örneğin onun *Durum* başlıklı şiirinde "*Bin dokuz yüz altmış yedi yılında / Çirkin sözler gezer halkın dilinde / Ud edep kalmadı kızda gelinde / Büyükler küçüğe gelir minnete*" (Oğuzcan, 1972, 51) dediği ve toplumda değişen değerleri eleştirdiği görülür. *Galiba Dünyanın Sonuna Kaldık* isimli şiirinde de benzer eleştirilerini "*Dünya güzellendi tadı kalmadı / İnsanın edebi udu kalmadı / Günahın sevabın adı kalmadı / Hakikata giden iz belli değil*" (Oğuzcan, 1972, 55) diyerek ifade ederken din duygusundan da faydalanır. Âşık değişen ahlaki toplumsal değerlere karşı eleştirileri ve itirazlarını başka şiirlerinde de belirtir. Örneğin *Böyle Düşmüş Payım Benim* isimli şiirinde "*Sır saklamam sıtır örtmem / Tangolardan ötür örtmem / Hecap bilmem hatır örtmem / Olmaz olsun huyum benim*" (Oğuzcan, 1972, 144) dizeleriyle kendi karakterinde somutlaştırdığı değişen toplumsal değerlere dikkat çeker. Konuyla ilgili örnek olarak gösterilecek son dördlükte ise Âşık Veysel, *Harp Destanı* adını verdiği şiirinde "*Terbiye kalmadı ebeveinde / Lezzet yok dünyanın hiçbir şeyinde / Herkes alır satar kendi reyinde / Kimsenin kimseye zoru kalmadı*" (Yalçın, 2000, 146) diyerek bozulan ahlaki değerlerin sadece gençlerde değil büyüklerde de görüldüğünü belirtir.

Sonuç

Âşıklık geleneğinin 20. yüzyıldaki son büyük temsilcilerinden birisi olan Âşık Veysel'in şiirlerinde yer alan ahlak değerleri ve bu değerlerden hareketle Türk toplum ve ahlak yapısındaki değişmeyi konu edinen bu çalışmada bazı önemli sonuca ulaşılmıştır. Çalışmada Âşık Veysel'in bilinen bütün şiirleri taranmış ve fütüvvet-nâmelerde sıralanan 49 değerden helal kazanca, dostluğa, doğruluğa, ana baba hakkına, ilme önem verme; sabırlı, insafı, edepli, hayâlî, büyüklere saygılı olma; takva (kin, kibir, tamah, hırs), tevazu, hoşgörü sahibi olma; tefekkür, kanaat etme; yalan söylememe, gıybet etmeme, iftira atmama, hileden uzak durma, din farkı gözetmeden bütün insanları sevmeye, herkesi bir görüp kendini herkesten aşağı görme ve herkese iyilik yapma olmak üzere 26 değer tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde Âşık Veysel'in Türk toplumunun yüzyıllardır geliştirerek biriktirdiği ve fütüvvet-nâmelerde sıralanan ahlak değerlerine vâkıf olduğu ve bu değerleri toplumu ikaz etmek, toplumsal yaşayışı düzenlemek için bilinçli bir şekilde şiirlerine taşıdığı görülmüştür. Âşığın bahse konu ahlak değerlerini şiirlerinde ele alırken iki farklı yol izlediği tespit edilmiştir. Birincisi bahsedilen ahlaki değerleri överek toplumun fertlerini bu şekilde bir hayat sürmeye özendirme. İkinci ise ahlak değerlerine karşı duyulan

hassasiyetin azalması, ahlak değerlerine uygun bir yaşam sürmeye çalışan kişilerin tahfif edilmesi, değerlerin içinin boşaltılması, yozlaşması gibi konuları gündeme getirmek, bu durumu eleştirmek ve düzeltmeye çalışmaktır. Toplum içerisinde tarih boyu saygın bir konumda olan âşıkların sözlerine önem verilmiştir. Âşıklık kimliği ile bu rolünün farkında olan Âşık Veysel'in şiirlerde kimliğine uygun bir şekilde ahlak değerleri üzerindeki toplumsal değişmeyi tasvip etmeyerek bu duruma itiraz ettiği tespit edilmiştir. Âşık, söz konusu değerlerin bozulmasına itiraz ederken gelenek, görenek, âdet, örf, ananene ve din gibi dinamikleri referans olarak göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki siyasi, askeri, ekonomik, teknik vb. sıkıntıları gören âşık, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasına şahitlik etmiş ve erken Cumhuriyet dönemini yaşamıştır. Âşık, tüm bu bilgi ve birikimi ile millî hedeflere ulaşmanın, geleceğe uzanan güçlü bir devletin varlığı için bahsi geçen ahlaki değerlerin varlığını önemsemektedir. Yaşadığı muhit itibarıyla güçlü bir gelenekten beslenen âşığın ahlak değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğine inandığı ve bu doğrultuda şiirler kaleme aldığı tespit edilmiştir. Hayatı boyunca birçok maddi ve manevi sıkıntı çeken âşığın karşılaştığı tüm zorluklara rağmen ahlak değerlerini şiirlerinde işlemeye devam ettiği görülmüştür. Yapılan incelemelerde âşığın din temelli ahlaki değerlerin yozlaşmasına daha çok dikkat çektiği ve muhtelif değerlerin yozlaşmasına karşı dinin önleyici, değiştirici ve geliştirici gücünü kullandığı, din kaynaklı referanslar gösterdiği tespit edilmiştir. Âşığın engin hoşgörüsüne rağmen ahlaki değerlerdeki değişmeyi görmezden gelemeyerek kendi duygu ve düşünceleri doğrultusunda irfani sezgi, bilge kişilik ve estetik bir söyleyişle ifade ettiği görülmüştür. Bu çalışma Türk insanının 20. yüzyılda yaşadığı toplum hayatındaki dönüşüme dair fikir vermesi, âşıkların geçmişten aldıkları bilgi ve birikimi gelecek nesillere aktardıklarını göstermesi, âşıkların toplum için uyarıcı ve yönlendirici rollerini hatırlatması, Âşık Veysel'in Türk kültür hayatındaki yerinin daha iyi belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir. Şiirlerinde toplumsal hayatın aksayan yönlerini kendi duygu ve düşünceleri doğrultusunda estetik bir söyleyişle dile getirdiği tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Albayrak, Nurettin. "Enûşirvân". DİA 11/255-256. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Alptekin, Ali Berat. *Âşık Veysel*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009.
- Arslanoğlu, İbrahim. *Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetname*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Atay, Rifat - Çamcı Hikmet. "Âşık Veysel'in Gezerken Aklımın Evine Vardım Şiiri Bağlamında Din-Felsefe İlişkisi". Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 9/4, (2020), 329-340.
- Başaran, Uğur. "Âşık Veysel ve Köy Enstitüleri". İhlamur Kültür ve Sanat Dergisi, 12/89, (2020), 90-92

- Bekki, Salahaddin. *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu*. İstanbul: Muhit Kitap, 2021.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 11/1-4 (1949-1950): 6-354
- Gümüş, İbrahim. "Âşık Veysel'in Kara Toprak Şiirine Ontolojik Bir Yaklaşım". Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12/1 (2019): 176-187 <https://doi.org/10.17218/hitsosbil.516787>
- Günay, Umay. "Âşık Veysel ve Âşık Tarzı Şiir Geleneği". Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 10/1 (1993): 21-42.
- Gürçay, Serdar. "Âşık Veysel'in Senlik Benlik Nedir Bırak Şiiri Yolojik Eleştiri Edebiyat Kuramı Açısından İncelenmesi". Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, 2/3, (2016), 1-20.
- İKYST, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A. Ş. *Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A. Ş, 2001.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri 2*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1984.
- Köprülü, Fuad. *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Kurtoğlu, Fatma Süreyya. "Âşık Veysel'in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 83 (2017), 101-124.
- Malay, Murat. *Âşık Veysel'i Ağlatanlar*. İstanbul: Evreca Publishing, 2005.
- Ocak, Ahmet Yaşar. "Fütüvvetname" DİA 13/264-265. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar. *Âşık Veysel Hayatı-Şiirleri ve Hakkında Yazılanlar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1972.
- Özdemir, Serdar Deniz. "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Sosyal Eleştiri". Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi 6/16, (2018), 151-161. DOI: 10.31126/akrajournal.415846
- Şimşek, Esmâ. "Âşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme". Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi 4/9, (2016), 117-126. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.328241>
- TDK, Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.
- Tek, Recep. "Edebiyat-Toplum İlişkisi Bağlamında Âşık Veysel'in Şiir Dünyası". Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 40 (2016), 327-350. DOI: 10.21563/sutad.270394
- Tırkaz, Gözde. *Yirminci Yüzyıl Âşıklarından Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzûrî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Zülâlî ve Âşık Efkârî'nin Şiirlerinde Eğitim*

- Unsurları*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Torun, Ali. *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Tutu, Sıtkı Bahadır. *Âşık Veysel Şatıroğlu (Hayatı, Eserleri ve Müzik Kimliği)*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.
- Uludağ, Süleyman. "Cemâl". DİA 7/296. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Uludağ, Süleyman. "Kemâl". DİA 25/222. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.
- Uludağ, Süleyman. "Takvâ". DİA 39/484-486. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Yalçın, Özkan. *Âşık Veysel Dramı Sanatı Şiirlerinden Seçmeler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000.
- Yığman, Sabri. *Değerler Eğitimi Açısından Âşık Veysel'in Şiirleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- Yurduşen, Yasemin. *Âşık Edebiyatı Halk Şiiri'ndeki Eğitsel ve Öğretisel Unsurlar (Âşık Veysel Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.